

mektedir. Nitekim Plânlı dönemin ilk yılı olan 1963 yılında 1 Mart 1978 tarihine değin Türk Lirası sürekli olarak değer kaybetmiştir. İlk kalkınma plâni yıllarında 1 Doların değeri 9 TL. iken 1 Mart 1978 tarihinde 1 Dolar 25 TL. değerine ulaşmıştır.¹⁷⁷⁾ Bu Türk Lirasının 1964-1978 yıllarında dolar karşısında yüzde 77 oranında değer kaybetmesini göstermektedir.

3.4 İstihdam sorununun çözümlenmesi : hedef, gerçekleşme, değerlendirme

"Çalışma çağında bulunanlara iş bulunabilmesi, sıhhatli bir toplumsal gelişmenin belirtisidir. (...) Bu nedenle Üçüncü Plân ve onu izleyen plân döneminin temel amaçlarından biri de istihdam sorununun çözümlenmesidir. (...) ... istihdam sorununun kesin çözümü, hızlı bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesinde aranmalıdır. Hızlı bir kalkınma ve sanayileşme çabası bile istihdam sorununu ancak 1990 larda çözebilecektir."¹⁷⁸⁾ İstihdam sorununun çözümüne ulaşma yolunda yapılan öneri, "uluslar arası rekabete konu olmayan inşaat ve hizmet sektörlerinde Plân hedeflerini zaman yönünden aksatmamak şartı ile emek-yoğun tekniklerin kullanılması"nın hedef alınmaktadır.¹⁷⁹⁾

ÜBYP, ilk iki plâna kıyasla, istihdam sorununa teorik açıdan doğru bir yaklaşım sunarak, sorunun çözümünün hızlı bir sanayileşmeden geçebileceğini ve uluslar arası rekabetle karşı karşıya olmayan inşaat ve hizmetler sektöründe emek-yoğun tekniklerin kullanılmasının gerekliliğini belirtiyor. Ancak ÜBYP'inde istihdam sorununun çözümünü 1990 lara kadar ertelendiğini görüyoruz.

ÜBYP'nın, öngördüğü üretim hedeflerinin gerçekleşmesi durumunda bile, 1972 yılında 1,6 milyon tahmin edilen işgücü fazlasının 1977 de 1,8 Milyona çıkması, ancak işgücü fazlası oranının yüzde 11,2 ile aynen korunması, ÜBYP hedefi olarak belirtilmektedir. Aşağıdaki tablo istihdam ve işgücü fazlası plân tahminlerini ve gerçekleştirmeleri göstermektedir.

TABLO 36 : İstihdam ve İşgücü Fazlası Plân tahminleri ve gerçekleştirmeler¹⁸⁰⁾ (15-64 yaş) (bin kişi)

	Plân Hedefleri		Gerçek-	Gerçekleşme
	1972	1977	leşme 1976	tahmini 1977
İşgücü arzı ^{x)}	14 317	16 080	15 990	16 380
İşgücü talebi	13 567	14 980	14 621	14 897
-tarımda fiilen çalışanl.	8 763	8 600	8 680	8 600
-tarım dışı ^{xx)}	4 586 ^{xx)}	6 197 ^{xx)}	5 806	6 162
-bilinmeyen	133	133	130	130
Tarım dışı işgücü fazlası	750	1 100	1 369	1 483
Tarımda en faal mevsimdeki işgücü fazlası	850	700	710	700
Toplam işgücü fazlası	1 600	1 800	2 079	2 183
İşgücü fazlası oranı(%)	11,2	11,2	13,1	13,3

x) Ordu, jandarma ve yurt dışına gönderilen ve gönderilecek işgücü düşülmüştür.

xx) Plânlarda öngörülen üretim artış hedeflerine göre hesaplanmıştır.

Görüldüğü gibi, yukarıda aktardığımız doğru teorik yaklaşıma karşın, bu çok önemli toplumsal sorunun tezelden çözümü için bir kararlılık gösterilmemiştir. 1972 yılına karşın 1977'de toplam işgücü fazlasının 1,6 milyondan 1,8 milyona çıkmasını programlama, ÜBYP döneminde öngörülen özellikle sanayi yatırımlarının çok yetersiz kaldığı görüşümüzü doğrulamaktadır. "... istihdam sorununun kesin çözümü, hızlı bir sanayileşmenin gerçekleşmesinde aranmalıdır" doğru yaklaşımına karşın, sanayileşmek için çok yetersiz düzeyde kaynak öngörülmesi nedeniyledir ki, işsiz sayısının daha da artması öngörülmüştür. Plânlarda öngörülen sanayi yatırımları gerçekleştirilmediği için de, toplam işgücü fazlası 1977 'de plân tahminini bir hayli aşarak 1976 da 2,079 milyona ulaşmış ve 1977 sonunda 2,183 milyona ulaşması geçici olarak tahmin edilmektedir. Böylece işsizlik oranı öngörülen yüzde 11,2'nin önemli ölçüde ötesinde, yüzde 13,3 olarak gerçekleşmesi tahmin görülmektedir 1977 yılında.

Birinci ve İkinci beş yıl plânlarının ilgili bölümünde asarla vurgulandığı gibi, plânlanan ve uygulanan sanayi yatırım politikalarıyla, işsizlik sorunu çözülemez. Oysa işsizlik sorununun çözümü, kalkınma plânlarının ve politikalarının en başta gelen görevi sayılmak zorundadır. ÜBYP, sorunun çözümünde inşaat ve hizmetler sektöründe "emek -

yoğun" tekniklerin kullanılmasını önerdiği halde, buna uygulamada hiçte uyulmadığı anlaşılmaktadır. Oysa bu doğru yaklaşım, işsizliğin hızla giderilmesinin bir diğer çok önemli koşuludur.

Yanlış yatırım ve özellikle sanayi yatırım politikaları ve doğru bir teknolojik gelişme stratejisinin ilk iki plânda belirlenmemesi ve ÜBYP döneminde belirlenmiş olsa bile uygulamaya konmaması ve her üç plân uygulamalarında da istihdam sorunun öneminin gereğince kavranmamış olması, işsizlik sorununun planlı dönemde çözülmesi şöyle dursun, giderek daha da artmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Resmi verilere göre çalışabilecek işgücünün yüzde 13 kadarı çalıştırılamamıştır. Daha önce de açıklandığı gibi, işsizliğin gizli ve mevsimlik işsizlerle birlikte yılın ortalamasında yüzde 20 nin üzerinde olması gerekmektedir. Bu rakam başbakan Ecevit'in açıklamalarıyla da bir çok kere doğrulanmıştır. Buna göre Birinci ve İkinci plân dönemine ilişkin kaynak kaybı hesabımızı sürdürürsek, aşağıdaki sonuçta varırız.

TABLO 37 : Üretim Faaliyet Kollarına göre GSYİH ve İşsizliğin neden olduğu kaynak kaybı¹⁸¹⁾

(Cari Faktör Fiyatlarıyla)
(Milyon ₺.)

Yıllar	GSYİH Toplam	GSYİH'nin Yüzde 20'si
1973	255 661.4	53 132.3
1974 ^{x)}	369 772.4	73 954.5
1975 ^{x)}	468 382.4	93 676.5
1976 ^{x)}	594 690.6	118 938.1
1977 ^{xx)}	727 447.6	145 489.5
Toplam	2 425 954.4	485 190.9

x) Geçici rakamlar

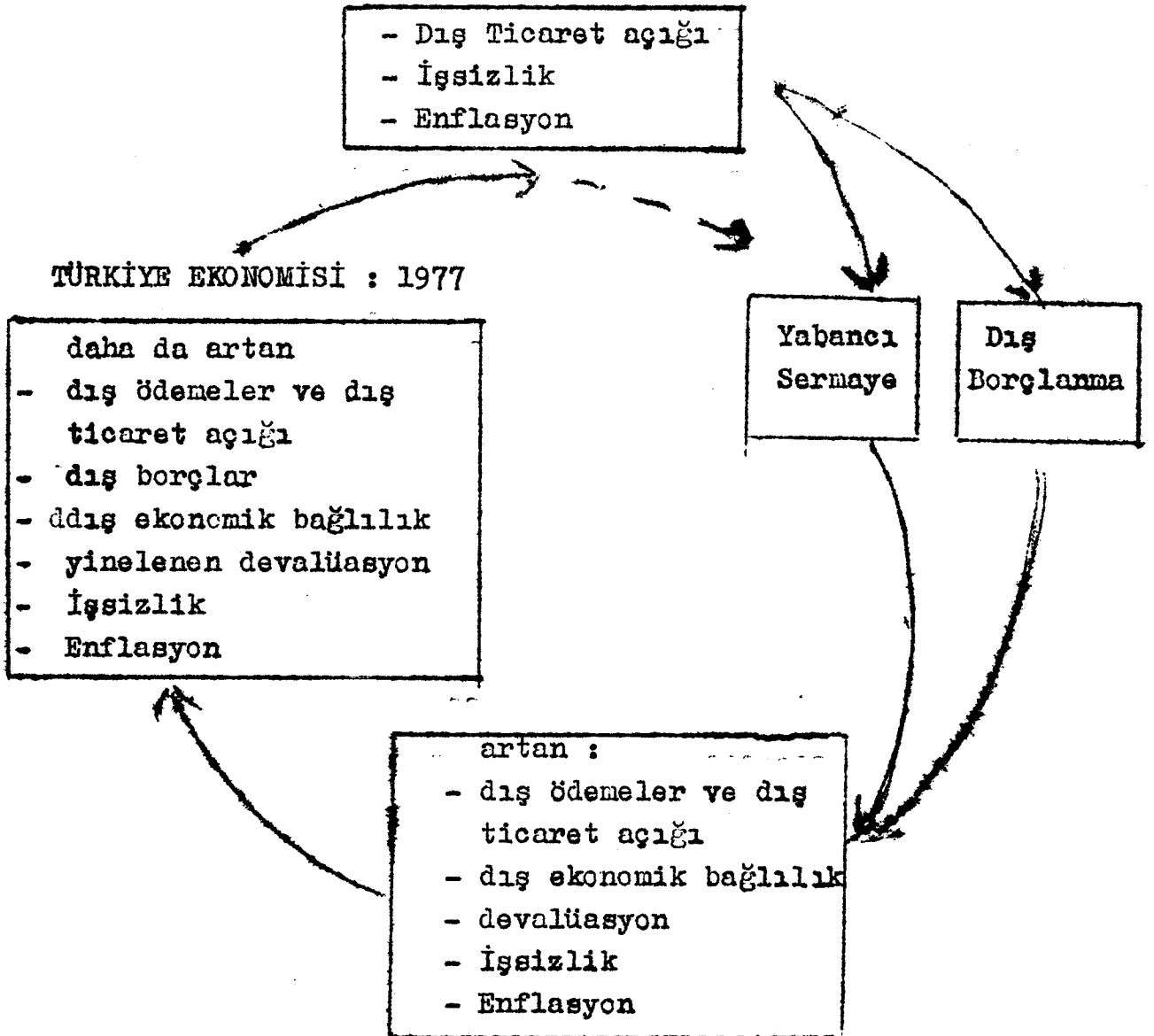
xx) 9 aylık bilgilere göre hazırlanan ön tahmindir.

Bize ancak çok genel bir fikir vermeye yarıyan yukardaki tabloya göre, ÜBYP döneminde kullanılamayan yüzde 20'lik işgücü fazlası, aynı dönemin GSYİH sınırı yüzde 20'si olan 485 milyar 190 milyon ₺. milli gelir kaybına neden olmuştur. Bu diğer bir deyimle yatırımlar için kullanılamayan çok büyük bir kaynak kaybıdır. 1963-1977 yıllarını kapsayan Birinci, İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Plân dönemlerinde yıllık ortalama işsizliğin yüzde 20 düzeyinde bulunduğunu varsayarsak,

toplam olarak 702 milyar 332 milyon TL.lık milli gelirin ve dolayısıyla kaynağın değerlendirilmediği gibi çok genel bir sonuca varmış oluruz. Tüm noksan ve yetersizliklerine karşın, işsizliğin yarattığı kaynak kaybının hangi düzeye varmakta olduğu hakkında bize bu hesaplama bir bilgi vermektedir. Soruna bu açıdan bakıldığında, işsizliğin ivedilikle giderilmesi zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Türkiye Plânlı Kalkınmaya az gelişmiş ekonomilere özgü bir dış ticaret ve dış ödemeler açığı, işsizlik ve enflasyonla girmişti. Serbest piyasa, ya da karma ekonomik düzenle yönetilen ülkelere izlediği yoldan ve kullandığı araçlarla bir yandan hızlı kalkınmaya, diğer yandan bu ekonomik sorunların üstesinden gelmeyi denedi. Birinci, İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânlarına karşın, sürekli ve artan dış ticaret ve dış ödemeler açığı, artan dış borçlanma, Türk Lirası'nın yinelenen devalüasyonu, artan işsizlik ve enflasyon sorunları, 1977 yılında Türkiye'nin içinden çıkamadığı, aksine daha da daralan "az gelişmişlik çemberini" simgeliyorlar. Aşağıdaki çizelge diğer az gelişmiş ekonomiler gibi, Türkiye ekonomisinin de içinde bulunduğu bu kısır döngüyü göstermektedir.

TÜRKİYE EKONOMİSİ : 1963

3.5 Gelir dağılımının iyileştirilmesi : hedef, gerçekleşme, değerlendirme

"Belirli bir gelir düzeyinde, sadece gelirin bölüşümünü iyileştiren tedbirlerle bugün bazı gelir guruplarının yaşama düzeyini yükseltmek mümkün olsa bile, bu yaklaşım sermaye birikimini yavaşlatarak ülkenin gelişme potansiyelini sınırlayacak, böylece gelecekte daha yüksek bir yaşama düzeyine ulaşılması gecikecektir. Bu nedenle çeşitli gelir gurupları ve yöreler arasında gelir dağılımının iyileştirilmesi ve sosyal güvenlik sisteminin tüm toplumu kapsayacak biçimde yaygınlaştırılması, uzun dönemde gerçekleştirilecek bir amaç olarak benimsenmiştir. Ancak kısa dönemde gelir artışlarından herkesin asgari ihtiyaçlarını karşılayacak bir pay almasına olanak sağlanacaktır." 182)

İlk iki plânın aksine, gelir bölüşümü dengesizliğinin ve yöreler arası dengesizliğinin giderilmesinde ekonomik olmayan ve kaynak kaybına yol açabilecek gelir bölüşümüne yer verilemeyeceği ve ekonomik kriterlere göre yatırım yörelerinin seçileceği belirtilmektedir.

"Bunun yanında az gelişmiş yörelerin potansiyellerini ve kaynaklarını değerlendirmede özel bir çaba gösterilmesi" 183) gereği vurgulanmaktadır.

"Yaşama düzeyinin yükseltilmesi" "gelir dağılımının iyileştirilmesi" ve "verimlilik" amaçlarına uygun olarak bir toprak ve tarım reformunun yapılması öngörülmektedir. 184) Ayrıca yapılması öngörülen eğitim reformunun amaçlarından biri de, "fırsat ve imkân eşitliği ve sosyal adalet ilkelerini" gerçekleştirmek olarak belirtilmektedir. 185)

Bu arada "Adalet Reformu", "Kamu Kesimi Reformu", "Maden ve Petrol Rejimi Reformu", öngörülen diğer reformlar olarak açıklanmaktadır.

İlk iki plânın aksine, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması için bir vergi reformu ÜBYP'da öngörülmemiştir. Burada salt ekonomik kriterlerin gözönünde bulundurulmuş olması clasılığ, ÜBYP'nın genel eğilimine pek ters düşmemektedir.

Her sistemin kendine özgü yasaları ve işlerlik kuralları vardır.

Sistem değişmedikçe, ona özgü yasa ve kurlar da özde değiştirilemez. Yukarda aktardığımız "gelir dağılımının iyileştirilmesi" veya "yörelere arası yatırım dengesizliğinin giderilmesi"ne ilişkin plân görüşü sistemin işlerliği bakımından genelde doğrudur. Hatta bundan öteye az gelişmiş ülkelerde tüketimin sınırlı tutulması; tasarrufların ve yatırımlara yöneltilecek kaynakların arttırılmasınının dolayısıyla hızlı kalkınmanın önemli bir koşuludur. Bu, ilgili bölümlerde ısrarla altı çizilen bir olgudur. Hızlı kalkınma ile, artan tüketim bağdaşmazlar. Özel girişimciliğin ve daha fazla kâr felsefesinin ürünü olan kapitalist sistemde, yatırıma yönelmesi istenen özel teşebbüs kârlarının, dargelirli geniş halk kitlelerine kaydırılması, sosyal adalet ilkesinin ve adaletli gelir bölüşümünün ne derece vazgeçilmez koşulu ise, özel teşebbüs tarafından yapılması istenen yatırımların hacminin daralmasının da en doğal nedenidir.

ÜBYP'nin kapitalist düzenin bu kuralına koşut olarak "gelir bölüşümünü iyileştirici tedbirlerle bazı gelir guruplarının yaşama düzeyini yükseltmeyi" benimsemediği anlaşılmaktadır. Bunun ancak "uzun dönemde gerçekleştirilebilecek bir amaç" olduğu belirtilmektedir. Gerçekte kapitalist sistemin yasaları çerçevesinde hızlı ve sosyal adaletli kalkınma gelişen iki ilkeyi oluştururlar. Hızlı kalkınma ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesi, kapitalist düzende olası değildir. Ancak çoğu kapitalist ülkelerde olduğu gibi, sanayileşme aşaması tamamlandıktan sonra, artık mutlaka zorunlu olmayan kalkınma hızının düşürülmesi veya sabit tutulması koşuluyla, gelir dağılımını daha adaletli kılıcı önlemlere başvurulabilir. Hatta bu önlemlerin de gerçek bir gelir dağılımını ve sosyal adaleti sağlama düzeyine ulaşması olası değildir. Çünkü o zaman özel teşebbüs kapitalist sistemin kendine tanıdığı en doğal hak olan istediği yerde, istediği zaman yatırım yapma özgürlüğünü kullanarak, ulusal sınırları aşar, daha kârlı ülkelere doğru kayar ve böylece kendi ülkesinde işsizliği hızla arttırabilir. x)

x) Federal Almanya gibi kalkınmış bir ülke de bile, gelir bölüşümüne ilişkin Sosyal Demokrat Partisi girişimleri çok sınırlı kalmıştır. Hatta artan işsizliğin giderilmesi için, Sosyal Demokrat ve Hür Demokrat Partilerinin oluşturduğu hükümet, özel girişimcilere yatırımlarını ülkede yapmaları için yüzde 7,5 oranında yatırım primi vermek zorunda kalmıştır.

Gelir bölüşümünde, eğitimde ve tüm diğer toplumsal alanlarda gerçek bir sosyal adalet, kapitalist sistemin temel felsefesine aykırıdır. Ancak, yinileyerek vurgulandığı gibi, yatırımların arttırılması için, toplumdaki tüm sınıf ve tabakalar, eşit fedakârlığa zorlanabilirler. Yüksek gelir guruplarının zorunlu olmayan lüks tüketimlerinin ve bu tüketimin gerektirdiği üretimin Türkiye'de önemli boyutlara vardığı bilinmektedir. Bir yandan yaşam için gereksiz lüks tüketimin üretimi için gerekli yatırımlarda caydırıcı önlemlere gidilirken, diğer yandan lüks tüketim ithalatı da kesin bazı önlemlerle engellenebilir. Böylece yüksek gelir guruplarının gereksiz ve lüks tüketime ayırdıkları kaynaklar, dargelirli gurupların gelir düzeylerinin yükseltilmesine aktarılabilir. Bunun en etkin aracı daha adaletli bir vergi ve fiyat-ücret politikasıdır. Ulusal gelirden yüzde 28,3 oranında bir pay alan işçi ve memur tüm gelir vergisinin yüzde 64'ünü öderlerken, ulusal gelirin yüzde 71,7 düzeyindeki dilimini alan diğer guruplar, gelir vergisinin yüzde 36'sını ödemektedirler. 186)

Köklü bir vergi reformunun yapılması özellikle lüks tüketime yönelen yüksek gelir gurupları kârlarının, daha adaletli bir vergi ve gelir bölüşümü, ve devlet gelirlerinin arttırılması, için zorunludur. Özellikle tarım sektöründe, vergilendirilmeyen yüksek gelirli büyük çiftçi kazançlarının üretken yatırımlara yöneltilmediği ve çoğunlukla gereksiz ve lüks tüketime ayrıldığı bilinmektedir. Ayrıca ihracatçı, ithalatçı, büyük tüccar ve aracı küçük bir azınlığın büyük boyutlara varan aşırı ve haksız kazançlar sağladıkları, önemli ölçüde vergi kaçırdıkları ve çoğunlukla bu haksız kazançlarının büyük bir bölümünü tüketime ayırdıkları bilinmektedir. Bu çok aşırı ve haksız kazançlar yıllardır yaşam için gerekli olmayan lüks tüketime akarak büyük kaynak kaybına yol açılmaktadır. Bu kaynak kaybının, örneğin köklü bir toprak ve tarım reformu yapılarak, dış ticaret kamulaştırılarak ve aracı kazançların kooperatifleşmeler yoluyla doğrudan önlenmesi olasıdır.

Daha adaletli bir gelir bölüşümü için, tüm yüksek gelir guruplarını, kalkınma hızını düşürmeden (yani yatırımlara ayrılacak özel teşebbüs fonlarını yine yatırımlara yönlterek) vergilendirmekte olasıdır.

Yatırımcı özel teşebbüs gelirlerine getirilecek vergilerden sağlanacak kaynağın, kamu veya kamu kuruluşları tarafından gerekli olan yatırımların aktarılması ve bu yoldan hem daha iyi bir gelir dağılımına doğru yol alınırken, hem de vergilendirilecek kazançların önemli bir kısmının tüketime değil, kamu tarafından üretken yatırımlara yönlendirilmesi olasıdır.

Özetlersek, kalkınma aşamasındaki ülkelerde gerçek anlamda adaletli bir gelir bölüşümünün sağlanması, hızlı kalkınma temposu kısılmadan kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde olası değildir. Ancak bu olgu, gelir bölüşümündeki adaletsizliklerin hızlı bir kalkınma ve sanayileşme süreci için, korunması zorunluluğunu beraberinde getirmez. Günümüzde gelir dağılımındaki dengesizliklerin, ekonominin diğer kesimlerindeki dengesizlikler gibi, belli bir süre sonra Türkiye toplumunu çok ciddi ekonomik ve sosyal bunalımlara ve bunların zorlayacağı sosyal patlamalara götürebileceği, 1970 sonrası Türkiye'de artık yaşanan bir gerçek olmuştur. Var olan gelir dengesizliğinin korunmaya çalışılmasının, çok daha büyük sosyal patlamalara yol açması, bir çok gelişmiş ülkede kanıtlanmıştır. Bu nedenle plânlardan, gerçek bir sosyal adaletin ve gelir bölüşümünün sağlanabileceği toplumsal düzeni beraberinde getirecek düzen değişikliğini de, uzun süreli olarak plânlaması zorundadır. Böyle bir düzene bugünden yarına geçiş olamayacağından, hedef alınan düzene götürecekt önlemler paketinin, tezimiz boyunca bazı örnekleri verilerek belirtilen biçimde plânlaması ve uygulanması gerekir. Çünkü plânlı kalkınma ve sanayileşmenin varmak istediği son durak, kalkınmış ve sanayileşmiş, ancak adaletsizliği, dengesizliği ve bunalımı bünyesinde barındıran bir toplumsal düzen olmaması gerekir. Hızlı kalkınmayla birlikte, sömüreni ve sömürüleni olmayan ve tüm bireylerine tüm özgürlükleri optimal kullanabilecekleri bir toplumsal düzenin yaratılmasının da plânlaması gerekir.

Gerçekten hızlı kalkınmak ve sanayileşmek plânlamanın amacı olmamalı, varılmak istenen hedefin (son amacın) aracı olmalıdır. Son hedef her yönüyle kalkınmış, her yönüyle gerçek adaletli, dengeli, bunalımsız topluma ve bireylerine barış, kardeşlik ve esenlik sağlayabilen bir Türkiye yaratmak olmalıdır.

4 ÖNERİLER x)

Plânlı sanayileşme ve kalkınma politikasının temel çıkış noktası, hızla sanayileşebilme araçlarının ve bu araçların koordinasyonunun optimal biçimde saptanması olmak gerekir. Araçların ve koordinasyonunun saptanabilmesi, ön yargılardan arınmış objektif ve bilimsel bir durum değerlendirmesi yapmayı zorunlu kılar.

Kısa sürede sanayileşebilmek, klasik liberal yoldan sanayileşen ve çok uzun bir süre kullanan ülkelerden daha hızlı bir tempoyla sanayileşmeyi gerektiriyor. Bu nedenle klasik liberal kalkınma stratejisinin (modelinin de diyebiliriz) ya da karma ekonomiye karşın, klasik liberal kalkınma felsefesinin gerektirdiği araçlarla kalkınma deneyinin aşılıarak, Türkiye'nin nesnel koşullarına özgü yeni bir kalkınma modeli oluşturmak gerekir. Bu modelin, veya yeni kalkınma stratejisinin belirlenmesi, Türkiye'nin sorunlarının hızla çözümünün, ekonomik darboğazlarının ivedilikle aşılmasının gerektirdiği çözümlere göre ortaya çıkabilir.

Plânlama, Türkiye sorunlarının çözümlerinin gerektirdiği, hızlı ve sağlıklı kalkınmanın zorunlu kaldığı stratejiyi, siyasi ve ekonomik iktidarların eğilimlerini gözönünde bulundurmaksızın saptayabilmelidir.

Kalkınma Plânları, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik darboğazların ve kısır döngünün ivedilikle aşılabilmemesinin gerekleriyle; sağlıklı ve sürekli bir kalkınmanın uzun dönemli hedeflerinin uyumunu sağlayabilmelidirler. Türkiye'nin 1978 yılında içinde bulunduğu ve ivedeli çözümü bekleyen sorunları, aynı zamanda az gelişmişlik kısır döngüsünün oluşturduğu darboğazlar olduklarından, uzun devreli hedeflerle iç içe dirler. Türkiye ekonomisinin önünde duran en temel güncel sorunlar şunlardır :

- Dış ticaret ve dış ödemeler açığı, dış borçlar
- İşsizlik
- Enflasyon
- Türk Lirasının değer kaybı
- Yetersiz enerji

Bir yandan ekonomisinin bu güncel sorunlarının çözümü, diğer yandan hızlı kalkınmanın ve sağlıklı bir ekonomik yapıya ulaşabilmenin gerektirdiği önerileri, önem ve önceliklerine göre aşağıdaki gibi sıralamak

x) Birinci, İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânları incelenirken, değerlendirmeler bölümünde, çeşitli sorunlara ilişkin önerilere yer verildiğinden, burada özlü bir derlemeyle yetinilecektir.

olasıdır.

- 1 Dış ticaret ve dış ödemeler açığının giderilmesi :
 - 1.1 İhracatın artırılması
 - 1.2 İthalatın sorunlu ithalatla sınırlandırılması
 - 1.3 Döviz sağlayan kaynakların optimal değerlendirilmesi :
 - 1.3.1 Yurt dışındaki işçi dövizlerinin gereğince değerlendirilmesi
 - 1.3.2 Turizmin geliştirilmesi
- 2 Yatırıma ayrılacak tüm yurt içi kaynaklarının seferber edilmesi
 - 2.1 Yurt içi tasarruf düzeyinin GSMH'ya oranının yüzde 25'i aşması
 - 2.2 Yaşam için zorunlu olmayan ve ihracata yönelik olmayan Tüketim yatırımlarının ve tüketim ithalatının tamamen durdurulması
 - 2.3 Tarım sektöründen kaynak aktarılması
 - 2.4 Kullanılmayan ve yetersiz kullanılan kapasitelerin değerlendirilmesi
 - 2.5 Askeri harcamaların sınırlandırılması
 - 2.6 Vergi kaçakçılığının önlenmesi
- 3 Kaynakların optimal olarak değerlendirilmesi :
 - 3.1 Sabit Sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranının yüzde 30'u aşması
 - 3.2 Toplam sabit sermaye yatırımlarının yarısından fazlasının sanayiye yönettirmesi
 - 3.3 Toplam imalat sanayi yatırımlarının yüzde 60'ünün yatırım malları sanayiine yüzde 35'inin ara malları sanayiine ayrılması
 - 3.4 Enerji ve elektrik üretiminde hidrolik ve linyit santrallerine büyük ağırlık verilmeli
 - 3.5 Genellikle hizmetler sektöründe emek yoğun, sanayi sektöründe sermaye yoğun yatırım politikası izlenmeli
 - 3.6 Yurt dışındaki işçi tasarruflarının devlet öncülüğünde kendi yönetimlerindeki yatırımlara yönlendirilmesi
 - 3.7 İstanbul, İzmir, Kocaeli, Ankara, Adana, Bursa illerine zorunlu olmayan yatırımlar dışında yeni sanayi yatırımlarının yapılmaması
 - 3.8 Yatırımlarda tabiatın ve çevrenin korunmasına özen gösterilmeli
- 4 İşsizlik sorununun Dördüncü Beş Yıllık Plân döneminde çözümlenmesi
- 5 Enflasyonun yüzde 5'in altına düşürülmesi
- 6 Yurt içinde üretilmeyen ve ihracat olanakları sağlayan teknoloji transferinin yapılması

- 6.1 Yurt içinde teknoloji üretimine geçilmesi, yurt dışındaki Türk bilim adamlarının teknik elemanların ve eğitilmiş işgücünün Türkiye'ye dönmesinin sağlanması
 - 6.2 Yabancı sermayenin ithalat girdileri gerektirmeyen ve genellikle ihracata olanak veren yatırım yapma koşuluyla Türkiye'ye gelmesi
 - 7 Türkiye'nin AET aday üyeliğinin yeni baştan değerlendirilmesi ve sanayileşmeyi engelleyici yükümlülüklerin kaldırılması
 - 8 Birbiriyle bağlantılı ve bütünlük oluşturan bir reformlar paketinin gerçekleştirilmesi :
 - 8.1 Köklü bir toprak ve tarım reformunun yapılması
 - 8.2 Köklü bir eğitim reformunun yapılması
 - 8.3 Köklü bir vergi reformunun yapılması
 - 8.4 "Kamu İktisadi Kuruluşlarının" yeniden reorganize edilmesi
 - 8.5 Tüm Tabii Kaynakların ve stratejik önemi olan sanayi kuruluşlarının kamulaştırılması
 - 9 Nüfus artışının ve kentleşmenin planlanması
 - 10 Düzen değişikliğinin planlanması
- Özetle bu 10 maddeye ilişkin önerilerimizi açalım.

1 Dış ticaret ve dış ödemeler açığının giderilmesi

Yeni plânlar Türkiye dış ticaretinin açık vermesine artık göz yumamaz. Dış ticaret açığının giderilmesinin temel koşulu, ihracatın artırılması, ithalatın "zorunlu ithalat" la sınırlandırılmasıdır. İhracat gelirlerinin artırılması, ihracat hacminin ve niteliğinin değişmesiyle olasıdır. İhracat hacminin artması için, tüm Dünya ülkelerine yönelik bir ihracat politikası izlenmelidir. Dış ticarete ana kural, "ihracat ürününü alan ülkenin ürününü alırım" olmalıdır. Bunun için ne takas sistemi uygulanmalıdır. Prensipte olarak bir ülkeden yapılacak ithalatın sınırı, o ülkenin Türkiye'den yapacağı ithalatla çizilmelidir.

İhracatın niteliğinin değişmesi için, geleneksel ihracat ürünlerinin işlenerek ve sanayi ürünlerine özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde pazarlar arayarak sağlanmalıdır. Türkiye belli bazı sanayi kollarında ihracatı artırmak için ihtisaslaşmaya gidebilir, örneğin dokumu, deri ve konfeksiyon kollarında.

İthalat da, "zorunlu olmayan ithalata hayır" kuralı izlenmelidir. Her türlü tüketim ithalatı, (sağlık hizmetlerinde v.b. dışında) ve/veya ihracat, tamamen önlenmelidir.

Türkiye dış borçlarını ödeyebilmesi için bundan öteye hızla daha fazla döviz sağlamak zorundadır. Bunun için Türkiye'nin önünde iki büyük şans vardır. Önce yurt dışındaki işçilerin buldukları ülke bankalarına yatırdıkları dövizlerin, devlet öncülüğünde ve devletin yüzde 50'nin altında ortaklığıyla, işçilerin yönetiminde, işçi sanayi yatırımlarına yönlendirilmeye çalışılabilir. Bunun için devletin yurt dışındaki işçilere gerekli güvenceleri vermesi gerekir. Türkiye'nin tüm yörelerini kapsayan ve yurt dışı işçi yatırımlarını öngören sanayi yatırım projeleri ivedilikle hazırlanarak ve devletin garanti edeceği güvencelerle yabancı bankalardaki Türk işçi dövizlerinin Türkiye'ye aktarılması sağlanabilir. Bu konuda UNESCO'nun Göçmen işçilerle ilgili bir araştırması çerçevesinde Türk işçileri arasında yaptığımız bir araştırma, Türk işçilerinin buna hazır olduklarına göstermektedir.

Türkiye'nin döviz getirici ve uzun devreli çok önemli bir kaynağının turizm sektörü olması gerekir. Özellikle Avrupa'ya yakınlıkları nedeniyle komşu Akdeniz ve Karadeniz ülkeleri İspanya, İtalya, Yugoslavya, Yunanistan, Romanya ve Bulgaristan'ın turizminden sağladıkları dövizler çok önemli boyutlara ulaşmaktadır. İspanya'nın son yıllarda yalnız turizminden sağladığı döviz kaynağı, Türkiye'nin 1977 toplam ithalatı düzeyine ulaşmaktadır. Türkiye'nin çok geniş turizme elverişli kıyılarıyla ve çok zengin tarihi eserleriyle, İspanya, Yugoslavya gibi ülkelere çok daha büyük turizm potansiyeline sahiptir. Bu nedenle turizm yatırımlarına ivedilikle hız verilmelidir. Bu çok önemli işverin gereken ölçülerle ve zaman kaybı olmaksızın yapılabilmesi, bu konuda bir kamu kuruluşunun oluşturulmasına ve turizm sektörünün genel olarak bu kamu kuruluşu tarafından geliştirilmesine önemli ölçüde bağlıdır. Yatırımların, Türkiye-yekıyılarını kapsayan bir genel plân çerçevesinde olabilmesi, kıyıların tabii güzelliklerinin gereğince korunabilmesi, turizmin bir kamu kuruluşu tarafından geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu konuda örneğin, Devlet Kara yolları, Devlet Su işleri gibi bir kamu kuruluşu turizm sektörü içinde oluşturulabilir.

2 Tüm yurt içi kaynaklarının seferber edilmesi ve önemli bir bölümünün yatırımlara ayrılması

1963-1977 yıllarının kapsayan kalkınma plânlarında, Türkiye'de var olan kaynakların önemli bir kesimi değerlendirilememiş ve büyük kaynak kaybına, plânlı dönemde de göz yumulmuştur. Teziminde yeterince vurgulandığı gibi, hızlı kalkınmanın ve sanayileşmenin temel koşulu, yatırıma ayrılacak kaynakların büyüklüğüne ve yatırımların niteliğine bağlıdır. Bu nedenle ülkede var olan tüm kaynakların seferber edilmesi ve bu kaynakların önemli bir diliminin yatırımlara ayrılması gerekir. Birinci, İkinci ve Üçüncü Kalkınma Planları, Türkiye'de var olan kaynaklara göre bir kalkınma politikası izlemeye yerine görülen kaynaklara göre bir kalkınma hızı ve gelişme stratejisi izlemişlerdir. Diğer bir deyimle, plânların hedef aldıkları kalkınma hızlarına ulaşılması için çeşitli ekonomik önlemler alınmış, ancak Türkiye'nin var olan potansiyelinin seferber edilmesi ve gereken yatırımlara yönlendirilmesiyle sağlanabilecek çok daha büyük kalkınma hızı öngörülmemiştir.

Önemli olan Türkiye'de varolan tüm kaynak potansiyelinin seferber edilmesidir. Kalkınma hızı ancak o zaman optimal biçimde septanabilir.

"Ekonomik Gelişmenin Ekonomi Politikası" adlı yapıtında Baran'ın az gelişmiş ülkeler üzerinde yaptığı detaylı araştırmasında, az gelişmiş ülkelerde var olduğu halde kullanılmayan bir "ekonomik potansiyeli"ni saptamaktadır. Ülkede var olan tüm üretken kaynakların seferber edilmesi ve yaşam için zorunlu olmayan tüketimin önlenmesi olarak Baran'ın tanımladığı "ekonomik potansiyeli", çoğu az gelişmiş ülkede Milli Gelirin yüzde 20 ve hatta yüzde 20'sinden fazla bir oran meydana getirmektedir. Baran yalnız bu "ekonomik potansiyelinin optimal yatırımlara yönlendirilmesiyle Milli Gelirde yüzde 7-8 oranında ek bir büyümenin sağlanacağı, hesaplanmaktadır.¹⁸⁷⁾ Gerçekten de Türkiye'de yaşam için zorunlu olmayan ve yüksek gelir gruplarının tüketimi için harcanan; kullanılmayan veya çok yetersiz kullanılan üretim birimlerindeki kapasitelerin ve kötü organizasyonun neden olduğu kaynak israfının; değerlendirilemeyen, ya da yeterince değerlendirilemeyen milyonları aşan işgücünün sebep olduğu kaynak kaybının, Türkiye'de çok büyük boyutlara vardığı bilinmektedir. Kullanılmayan işgücü kaybının 15 yıllık plânlı dönemde sebep olduğu kaynak kaybının 702 milyar Türk lirasına eşitliğini gördük. 1965-1971 yıllarında yalnız imalat sanayiinde kullanılmayan kapasiteler yüzde 15'e varmaktadır. Bu oran yatırım malları

sanayiinde yüzde 20 düzeyindedir ¹⁸⁸⁾ 1977 yılında, Türkiye sanayii- nin yarısına yakınının bulunduğu İstanbul'da sanayi yüzde 55 kapasiteyle çalışabilmektedir. Tarım sektöründeki kapasite kaybının çok daha büyük boyutlara vardığı bilinmektedir.

Bunlardan daha önemlisi, Türkiye gibi tarım sektörününün çok önemli rol oynadığı ekonomilerde, tarım sektöründen çok önemli ölçüde kaynak aktarması sağlanabilir. Ancak tarım sektörününün hızlı sanayileşmede kaynak aktarması işlevini yerine getirebilmesi için, tarımdaki modern girdilerin attırılması, özellikle sulama, gübreleme ve modern teknolojinin yeterince kullanılabilmesi gerekiyor. Tarımdan, var olan potansiyel düzeyinde kaynak aktarılabilmesinin bir diğer koşulu da, küçük üretim birimlerinden büyük üretim birimlerine geçilebilmesidir.

Bunun için de, köklü bir toprak ve tarım reformu ve yaygın çiftçi kooperatiflerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Tarımda sağlanacak üretim artışıyla ihracat gelirleri önemli oranda arttırılabilir. Türkiye örneğinin buğday ihracatında, ekilmekte olan aynı sahalar kullanılarak, çok önemli bir döviz kaynağı sağlayabilir. Geleneksel tarım ürünlerinin işlenerek ihracı da, tarımdan sağlanacak kaynakları arttırabilir. Örneğinin ihracat ürünü pamuğun kumaş, ya da konfeksiyon olarak ihracı, tütünün lüks filitrelili sigara olarak ihracı, üzüm ve fındığın çikolata olarak ihracı, tarımdan sağlanan döviz gelirlerini büyük ölçüde arttırırken, önemli düzeyde yeni iş yerlerinin de açılmasına olanak sağlayabilir.

Yatırımlara ayrılacak kaynakların hızla arttırılabilmesi için, Türkiye'nin diğer NATO üyesi ülkelere kıyasla ekonomik gücünü çok aşan düzeydeki askeri harcamalarını, taşınabilir bir düzeye indirmesi gerekmektedir. Türkiye'nin kişi başına milli gelirine orantılı olarak düşen askeri harcamalarının, gelişmiş Avrupa ülkelerini, örneğinin Federal Almanya, Hollanda, Belçika, Danimarka, Fransıyı aşması, Türkiye'nin hızla kalkınabilme sorumluluğuyla bağdaşmamaktadır.

Türkiye'nin yalnız 1975 yılında hesaplanabilen Gelir Vergisi kaybı 68 Milyarddır. ¹⁸⁹⁾ Kaçırılan bu vergilerin önemli bir bölümü lüks tüketime kaymakta, yatırıma yöneltilememektedir. Bu vergi kaybının önlenmesi ve kamu tarafından doğrudan yatırımlara yöneltilmesiyle önemli bir ek kaynak sağlanabilecektir.

Bu ve benzeri yollardan sağlanacak kaynaklara ve tasarruf düzeyinin arttırılmasıyla, Türkiye'de yatırımlara yönlendirilecek fonlar çok büyük ölçüde arttırılmak zorundadır ve bu olasıdır. Yurt içi tasarruf düzeyinin GSMH'ya oranının Türkiye'de önümüzdeki plân yıllarında yüzde 25'i aşması zorunludur.

3 Kaynakların optimal olarak değerlendirilmesi

Her üç kalkınma plânının da da yatırıma ayrılan kaynakların gereğince değerlendirilemediğini ayrıntılarıyla gözledik. Çok kesin bir kararlılıkla hiç olmazsa 1978-1988 yıllarını kapsayan plânlarda yatırımların GSMH'ya oranının yüzde 30'u aşması zorunludur. Toplam sabit sermaye yatırımlarının aynı kararlılıkla yüzde 50'den fazlasının enerji, madencilik ve imalat sanayiini içeren sanayi sektörüne yönlendirilmesi gerekir. Ayrıca toplam imalat sanayi yatırımlarının yüzde 60'ının yatırım malları sanayiine, yüzde 35'nin ara malları sanayiine ayrılması gerekir. İhracata yönelik olmayan tüketim sanayiinin, artan nüfus gereksinimini gözönünde bulunduran ölçülerle, tamamen durdurulması gerekmektedir.

Sanayi yatırımlarına bu düzeyde önem verilmesinin bir diğer çok önemli nedeni de, işsizlik sorununun ivedilikle çözümlenebilmesinin sanayileşmeye bağlı olmasıdır. Ancak sanayi sektörü yatırımlarında, uluslararası rekabet olanakları nedeniyle, sermaye yoğun yatırımlar, istisnalar dışında zorunludur. Buna karşın hizmetler sektöründe, zorunlu durumlar dışında, emek yoğun yatırımlara yer verilmelidir.

Enerji ve elektrik üretiminde Türkiye'nin çok zengin hidrolik ve linyit enerji potansiyelinin değerlendirilmesi, hızla, petrol santrallerine dayalı enerji ve elektrik üretiminin bu iki kaynaktan sağlanacak enerjiyle durdurulması gerekir.

Bir yandan Türkiye düzeyinde dengeli bir sanayileşmenin bundan öteye gerçekleşebilmesi, diğer yandan büyük kentlerin yaşanır kent olmadan tamamen çıkmamaları için, çok kesin bir kararlılıkla, sanayi yatırımlarının İstanbul, İzmir, Kocaeli, Ankara, Adana, Bursa dışına kaydırılması gerekir. Kurulu sanayilerin zorunlu kıldığı besleyici ek yatırımlar dışındaki yeni sanayi yatırımlarına, bu illerde kesinlikle izin verilmemelidir. Plânlama, çeşitli endüstri kesimlerinden hangi-

lerine öncelik tanınacağını, bu kesimlerin hangi hızla geliştirileceğini, ekonominin çeşitli kesimlerinde kullanılacak teknolojiyi, sermaye veya emek yoğun yatırımlara nerede ve hangi oranda yer verileceğini ve bu yatırımlar arasındaki koordinasyonun ve birbirini tamamlayan uyusunun sağlanmasının belirlenmesini gerektiriyor.

4 İşsizlik sorununun kademeli olarak 1988 yılına değin çözümlenmesi gerekir.

İşsizlik sorununun, Türkiye'nin yıllardır önemi gereğince kavranamayan ve ivedilikle çözülmesi gereken en önemli sorunlarından biridir. İşsizlik sorununun çözümü sanayileşmeden geçmektedir. Kaynakların önemli bir bölümünün sanayi yatırımlarına ayrılmasının çok önemli bir nedeni de budur. Sorunun hızla çözümü için, hizmetler sektöründe emek yoğun yatırımlara bağlı kalınması gerekir. Baraj, ycl, konut yapımında, Gastronomide, vediger hizmetlerde zorunlu olmadıkça, ithal edilmiş olan ve yüzlerce işgücünün işsiz bırakan makine, grayder bolduzer, iskavatör vb. araç ve gereçlerin dışında, yenilerinin ithalatı durdurulmalı ve bu alanlarda işgücü fazlasına çalışma olanakları sağlanmalıdır.

5 Enflasyon yüzde beşin altına düşürülmesi

Türkiye özellikle ÜBYD döneminde çok yüksek bir enflasyon yaşamaktadır. Özellikle dar ve sabit gelirli bu aşırı fiyat artışlarının yükünü çekmektedirler. 1965-1975 yıllarında fiyatlar yüzde 301, gerçek ücretler ise yüzde 175 artmıştır. ÜBYD dönemi fiyat artışı yıllık ortalaması yüzde 24'ü aşmaktadır. ¹⁹⁰⁾ Fiyat artışlarının yüzde 5'in altına düşürülmesi, sağlıklı bir ekonomik yapı ve gelişme için gereklidir. Bu aşırı fiyat artışlarının toplumda büyük huzursuzluk kaynağı olduğu, toplumsal gelişmeyi ve politik kararlılığı olumsuz yönde etkilediği açıktır.

6 Yurt içinde üretilemeyen ve ihracat olanakları sağlayan teknoloji transferi

Planlı kalkınmaya karşın günümüze değin ithal edilen ve yabancı ser-

mayenin Türkiye'ye getirdiği teknolojilerden, büyük bir çoğunlukla ihracata yönelik olmadığı gibi, çok önemli ölçüde ithalatı da gerektirdiğini gözledik. Özellikle yabancı sermaye yatırımlarında montaj sanayinin Türkiye'nin dış ticaret ve dış ödemeler/dengesini olumsuz yönde etkilediğini ve Türkiye'yi ekonomisini dışa bağımlılığını pekiştirdiğini gördük. Bundan öteye Türkiye'ye getirilecek teknolojilerin, ve yabancı sermaye yatırımlarının, minimal ithalat girdilerini gerektiren ve uluslar arası rekabeti sağlayacak düzeyde ve ihracata olanak verebilir olmasına önem verilmesi gerekir.

Ancak Türkiye kendini sürekli teknoloji ithal eden ülke olmaktan hızla kurtarabilme yollarını araştırmak zorundadır. Diğer çoğu gelişmiş ülkelere kıyasla, Türkiye gelişmiş ve yeterli sayıda bilim adamı ve teknik elemana sahiptir. Ne varki, Türkiye kendi bilim adamlarına gereken değeri veremediğinden, çok sayıda ve çok değerli bilim adamlarının, teknik elemanlarının gelişmiş ülkelere göçüne seyirci kalmıştır. Türkiye'nin bu "beyin göçü" kaybının ekonomik ve sosyal yönü bir yana, kalkınma uğraşını da büyük ölçüde olumsuz olarak etkilemektedir. Türkiye yurt dışında çalışmakta olan bilim adamlarını Türkiye'ye getirici önlemleri almak ve Türkiye'deki bilim adamlarıyla birlikte yerli teknoloji üretimine geçmek zorundadır. Bunun için yeterince kaynak ayrılması, hızlı, sağlıklı ve dışa bağımlı olmayan kalkınmanın vazgeçilmez koşuludur.

7 Türkiye'nin AET aday üyeliğinin yeni baştan değerlendirilmesi ve sanayileşmeyi engelleyici yükümlülüklerin kaldırılması

Türkiye'nin AET aday üyeliğiyle üstlendiği yükümlülükler, kurulu sanayi birimlerinin değil gelişmesini, varlığını bile tehlikeye düşürülebilecek ölçüdedirler. Henüz kurulmamış olan sanayilerin kurulması ile, kademeli olarak kaldırılacak gümrüklerle artan cranda AET'nin dev tekellerinin rekabetiyle başbaşa bırakılacağından, daha başlangıçta doğamama tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Türkiye sanayinin daha uzun bir süre, teknolojinin en son aşamasındaki AET ülkeleri sanayileriyle yarışması olası gözükmemektedir. Esasen yarış eşit koşullar altında yapılabilir. Sağ duyulu hiç kimse, henüz gezme aşamasındaki bir çocukla, Dünya çapında rekoru olan bir atletin bir arada yarışmasını isteyemez. Bu nedenle Türkiye-AET anlaşmasının

ve protokollerinin ilgili maddelerinin, Türkiye sanayine, AET sanayileriyle yarışabilecek aşamaya gelinceye değin, kendini geliştirebilme hakkını sağlayacak biçimde değiştirilmeleri gerekir.

8 Birbirleriyle bağlantılı ve bütünlük oluşturan bir reformlar paketinin gerçekleştirilmesi

Hızlı bir sanayileşme ve kalkınma, onun gerektirdiği köklü reformların gerçekleşmesiyle olasıdır. Türkiye'de plânlı dönemde de, plân hedeflerine karşın gerçekleştirilemeyen, ancak kalkınmak için vazgeçilemeyecek reformlar vardır. Bunların en önemlileri, toprak ve tarım reformu, eğitim reformu, vergi reformu, kamu iktisadi kuruluşlarının reorganizasyonu, tabii kaynakların ve stratejik sanayi birimlerinin kamulaştırılması olarak sıralanabilir. Ancak bu reformların bir bütünlük içersinde, hızlı ve sağlıklı bir kalkınma hedefiyle bağdaşır bir uyum içersinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Köklü bir vergi ve toprak-tarım reformu olmaksızın, hızlı bir sanayileşmenin gereği olan yeterli kaynak yaratılması güçtür. Öte yandan Türkiye'de eğitimin, Türkiye'nin gereksinmelerine uygun düşmediği, özellikle orta düzeyde eğitilmiş elemanın yetersizliği, Üniversite öğretiminin de Türkiye'nin kalkınma uğraşısıyla gerekli bir uyum içersinde olmadığı, bilinmektedir.

Kamu iktisadi kuruluşlarının Türkiye'nin hızlı kalkınma ve sanayileşmesinde ve genel ekonomisinde vazgeçilmez önemi ve yeri vardır. Ne var ki, bu kuruluşların, uygulanan politikalar nedeniyle özel sektörle eşit koşullar altında çalışabildiklerini söylemek güçtür. Kamu iktisadi kuruluşlarını hükümetteki partilerin salt siyasi nedenlerle personel aktarımı ve atamalar yapılan, ekonomik olmayan aşırı kadrolarla çalışmaya zorlanan yetişmiş yönetici kadroları özel sektöre kaydırılan, ürünleri doğrudan satılamadığı için büyük ekonomik kayıplara uğrayan statüden kurtarmak gerekir. Ayrıca bu kuruluşların birbirleriyle uyusurluğunun ve birbirlerini üretimde tamamlayabilme olanaklarının yeni düzenlemelerle sağlanması gerekir. Kamu iktisadi kuruluşlarının reorganizasyonu, bu kuruluşların çoğunun gereksiz biçimde zarar yapan ve¹⁹¹⁾ bütçeden yardım görmek zorunda kalan üretim birimleri olmaktan çıkaracak, önemli kaynak kaybı önlenecek ve artan

cranda daha büyük yatırım projelerinin bu kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmesi sağlanabilecektir. Tabii kaynakların yerli ve/veya yabancı özel girişimciler tarafından salt kâr ereğiyle işletilmelerinin, açtığı önemli kaynak kaybı ve ekonomik tıkanıklıklar her gün daha iyi belirlenir olmaktadır. Petrol arama ve üretiminin önemli bir bölümünün yabancı tekeller tarafından yapılması, bir yandan Türkiye'nin potansiyeline koşt petrol bulunmasını engellerken, diğer yandan çok büyük yatırımlarla gerçekleşen ATAŞ rafinerisinin düşük kapasiteyle çalışmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde linyit yataklarının önemli bir bölümünün özel sektör tarafından işletilmesi, Türkiye'nin çok zengin linyit rezervlerine karşın, bu kaynağın enerji üretiminde gereğince değerlendirilebilmesine olanak vermemektedir. Bu durum diğer tabii kaynaklar için de sözkonusudur. Bu denli kaynak kayıplarının önlenmesi ve ekonomik darboğazların bir baskı aracı olarak daha fazla kâr gerekçeleriyle nedenlerle uygulanamaması için, tabii kaynakların kamulaştırılması büyük önem kazanmaktadır.

9 Nüfus artışının ve kentleşmenin plânlanması

Türkiye'de plânlı dönemde ortalama olarak yüzde 2,6 oranında çok hızlı bir nüfus artışı gözlenmiştir. Bu düzeydeki nüfus artışının, hızlı bir kalkınma ve artan işgücü fazlasına yeni iş yaratma hedefiyle bağdaşırılığının önemle incelenmesi ve gerekli görülmesi halinde, bu artış hızının düşürülmeye çalışılması gerekir. Bu konuda Türkiye'de yeterli araştırma yapıldığı söylenemez. Scrun, üzerinde önemle durulmayı gerektirecek boyuttadır. Türkiye için. Bunun yanında kontrolsüz, programsız kentleşme sürecinin önlenmesi zaman kaybetmeksizin zorunludur. Son yıllarda yanlış yatırım politikaları nedeniyle, sanayi bir kaç belli kentte oluşmuş ve Türkiye'nin tüm diğer yörelerinden ve özellikle tarım sektöründen bu belli sanayi kentlerine çok büyük bir hızla güç edilmiştir. Bu nedenle bu kentler bir yandan çevreleri tahrip edilir, ulaşım ve benzeri önemli sorunlarla başbaşa kalırlarken, diğer yandan yeni kentliler çoğu alt yapı hizmetlerinden ya tamamen ya da kısmen yoksun, son derece kötü konut koşullarıyla yaşamak zorunda bırakılmaktadırlar. Kurulacak yeni sanayi birimlerinin, diğer kentlere kaydırılmasıyla, yaşanmaz görünüm kazanan sanayi merkezleri kendilerine çeki düzen verirken, diğer şehirlerdeki kentleşmelerin bundan öteye belli bir plân çerçevesinde ve örneğin "uydu kent" projeleriyle gerçekleşmesine özen gösterilmesi gerekir. Hızlı kentleşmenin en belirgin nedeni, sanayi yatırımları olduğundan, yatırımlarla kentleşmenin plânlı ve uyumlu olma-

sı kolaylıkla sağlanabilir.

10 Düzen değişikliğinin plânlaması

Kapitalist sistemin mekanizmasına göre yönetilen az gelişmiş ülkelerde ve Türkiye'de plânlamanın en büyük açmazı, kapitalist sistemin kendine özgü yasaları ve işlerlik kurallarıyla, plânlama gereklerinin çok güç bağdaşır olmasıdır. Plânlama ve hatta uygulayıcıları, yatırımların önemli bir bölümünü gerçekleştiren özel sektörü, hızlı ve sağlıklı bir kalkınma ve sanayileşme için gerekli görülen önlemlere uymaya nasıl zorlayabilirler? Özel sektörün yapacağı yatırımları plânlara uygun olarak nasıl yönlendirilebilir? Yaşam için zorunlu olmayan lüks tüketim ve yatırımlar nasıl önlenebilir? Tasarruf düzeyi nasıl artırılabilir? Yatırımların bundan öteye belirlenecek diğer yörelerde yapılması nasıl gerçekleştirilebilir? Plânlamanın bu sorunlara, özellikle 15 yıllık plânlama tecrübesinin eşliğinde, önemle eğilmesi gerekir.

Plânlama, hızlı ve sağlıklı kalkınmak için çok iyi plânlara hazırlanabilir. Ancak bu plânlara uygulanıp uygulanmaması, herkesten önce plâncıları düşündürmek zorundadır. Eğer, vazgeçilmesi olası olmayan bazı plân hedefleriyle, serbest piyasa ekonomisi çelişirliği varsa, o zaman plânlamanın, yapılan plânlara uygulanabileceği düzeni de plânlaması gerekir. Plânlara kurulu düzenin yasalarına göre değil, kurulu düzenin plânlamanın uygun gördüğü önlemler paketi çerçevesinde biçimlenmesi gerekir. Değişik bir deyişle, bozuk düzenin işlerlik kuralları plânlamayı değil, plânlama bozuk düzeni değiştirmeyi içermelidir. Az gelişmiş ülkelerde plânlama, düzen değişikliğini içermediği oranda kendisiyle çelişir.

DİPNOTLAR

- 1 Hoffmann, W.G., Industrialisierung, in: Handwörterbuch der Sozialwissenschaften, 5. Bd., Stuttgart-Tübingen-Göttingen - 1956, S.222
- 2 "Azgelişmişlik" kavramına ilişkin olarak, bkz. Cordova, A., "Elemente einer Definition der wirtschaftlichen Entwicklung", in: Wirtschaftliche Struktur Lateinamerikas, Frankfurt a.M., 1969; Baran, A.P., Politische Ökonomie des wirtschaftlichen Wachstums, Neuwied am Rhein und Berlin 1966, S. 229 ff.; Sunkel, O., Transnationale kapitalistische Integration und nationale Desintegration: Der Fall Lateinamerika. in: Imperialismus und Strukturelle Gewalt, Hrsg. Senghaas, D., Frankfurt a.M., 1972
- 3 Frank, A.G., Kapitalismus und Unterentwicklung in Lateinamerika, Frankfurt a.M. 1969, S. 27
- 4 Bu konuya ilişkin olarak azgelişmiş ülkelerde plânlama teknikleri incelemecisi Fyot bu ülkelerde sektörel ve yüzeysel uyum önlemlerinin sonuç veremeyeceğini, aksine radikal hatta bazan devrimci yapısal yeniliklerin kaçınılmazlığını vurguluyor. (Bkz. Fyot, J-1 Planungstechnik in Entwicklungsländern, in: CIVITAS, Bd. 1 1962, S. 121 ff.)
- 5 Bu konuda bkz. Birleşmiş Milletler Sosyal ve İktisat Komisyonu (ECOSOC)' nun Gelişmenin planlanmasına ilişkin incelemesi, in: Handbuch der Dritten Welt 1, Yayınlayan, Nohlen/ Nuscheler, Hamburg 1974, S.84
- 6 Birinci Beş Yıllık (1963-1967) Kalkınma Plânı, T.C. Resmî Gazete, Sayı: 11272, 3 Aralık 1962, S.1
- 7 A. k.
- 8 A. k., s. 9
- 9 A. k., s. 12
- 10 A. k., s. 9-11
- 11 A. k., s. 16
- 12 A. k., s. 16-17
- 13 A. k.
- 14 Kalkınma Plânı İkinci Beş Yıl 1968-1972, DPT, Ankara Kasım 1967, s. 3
- 15 Bkz. a. k., s., 4, 66 ve s. 630
- 16 A. k., s. 101
- 17 A. k., s. 99 ve s. 628 ve devamı
- 18 A. k., s. 101
- 19 Bkz. Kalkınma Plânı, Üçüncü Beş Yıl (1973-1977), DPT, s. 6 (Kaynakta 1972 yılı program hedefleri üzerinden hesaplama yapılmıştır.) 1972 yılına ait sonradan yayanlanan DPT veya DİE verileri değişik serilere dayanabileceğinden kullanılmamıştır. Aynı kaynak kullanıldıkça 1972 yılı için plân hedefi söz konusudur.)
- 20 Bkz. A.k., s.8 - 1974 Yılı Programı, s., 34
- 21 A. k.
- 22 Bkz. ÜBYP, s. 6
- 23 Bkz. U.N., "National Accounts Yearbook, 1969", akt, ÜBYP, s. 114
- 24 Dobb, M., Kapitalizm Sosyalizm Azgelişmiş Ülkeler ve İktisadi Kalkınma, Ankara 1973, S. 216
- 25 Bkz. BBYP. S. 33 ve İBYP , s. 71
- 26 Bkz. Dobb, M., İbid., s. 223-224
- 27 Bkz. ÜBYP., s. 113
- 28 a. k., s.44 ve 47 (İkinci Plânda 1968-71 Yılları gözönünde bulundu-
rılmıştır.

- 29 a.k., s. 29, (x) 1968-71 gerekleŒme ve 1972 ilk gerekleŒme tahmini olarak.
- 30 Bkz. ÜBYP, s. 30
- 31 A.k., tablo 24
- 32 Bkz. ÜBYP., s. 579-590
- 33 Bkz. Birlik Haberleri, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, sayı 11, 11 Nisan 1975, s.7
- 34 Bkz. Kazgan, G., Ortak Pazar ve Türkiye, İstanbul 1970, s.168 ff.
- 35 Bkz. a. k. s.167
- 36 Bkz. Cumhuriyet, 11 Mayıs 1973
- 37 Bkz. Aksoy, S. Türkiye de Toprak Meselesi, İstanbul 1969, s.81
- 38 Bkz. ÜBYP., s. 12
- 39 Bkz. Weltagrarierte 1975-1985, Hsg. Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten, Bonn 1977, s.102, Tabelle 14
- 40 Johnston, F. B. ve Mellor, W.J., "İktisadi Kalkınmada Tarımın Rolü" American Economic Review, Eylül 1961, İktisadi Kalkınma-Seçme Yazılar-Orta Doęu Teknik Üniversitesi, Ankara 1966, s.254
- 41 A. k.s.256-257 ve 247
- 42 Kazgan, G., Tarım ve GeliŒme, İstanbul 1977, s.438
- 43 Effenberger, H., Wirtschaftssystem und Industrialisierung in den Entwicklungslandern, Berlin 1968, s.29
- 44 Bkz. Genel Enerji, IV. BeŒ Yıllık Kalkınma Plânı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Haziran 1977- s.33 (izelge 5)
- 45 Bkz. A.k., s.24 ve 48
- 46 Bkz. a.k., s.107
- 47 Bkz. a.k., s.103
- 48 Bkz. a.k., s. 106, izelge 51
- 49 Bkz. ÜBYP., s.567
- 50 Genel Enerji, İbid., s.109, izelge 54
- 51 ÜBYP., s.272
- 52 Bkz. ÜBYP., s.13, tablo 8
- 53 Bkz. UNIDO, "Statistical Yearbook, 1970", akt. ÜBYP., s.14 Tablo9
- 54 Yatırımların artırılması için, tüketicimin kısılması ayrıca fiyatlar da gerekli kontrolün yapılabilmesi ve dıŒ ödemeler dengesinin sağlanabilmesi için önemli bir araçtır. (Bkz. Effenbeger, H., İbid., s.107)
- 55 Lange, O., "Sosyalist Bir Ekonomide Plânlamanın Rolü", İktisadi Kalkınma, Seçme Yazılar, Orta Doęu Teknik Üniversitesi, Ankara 1966, s.345
- 56 Çin Halk Cumhuriyetinde Birinci BeŒ Yıllık Kalkınma Plânı döneminde tüm yatırımların yüzde 58,2 si sanayi sektörüne ayrılmıŒtır. Sanayi Sektörü içersinde yatırım malları sanayinin payı yüzde 80 i aŒmaktadır. (Bkz. China, Gesellschaft Politik Staat Wirtschaft Handbuch, Hrsg. Franke, W., Hamburg, Eylül 1977- s. 375, Tabelle 1
- 57 Bkz. ÜBYP., s.294, tablo 190
- 58 Bkz. ÜBYP., s.536, tablo 406 (Bu üretim sahasındaki yatırımlar Karayolları, Demird Yolları taşıtları ve Gemi inŒaatı yatırımları arasında gösterildiğinden, yatırım oranlarını aktaramıyoruz: (bkz. ÜBYP., s.542)
- 59 Bkz. ÜBYP., s.121, Tablo 365
- 60 Bkz. Tuncer, B., "Türkiye'de Plân Uygulaması ve Ekonomik Kalkınma" Uzun dönemli Plân Stratejisi ve II. 5 Yıllık Plân, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti, İstanbul 1973, s.52
- 61 Bkz. ÜBYP., s.76

- 62 Bkz. 1974 Yılı Programı, s.277
- 63 Bkz. Kazgan, E., "İkinci Dünya Harbinden Günümüze Kadar Tarım kesiminde Gelişme ve Tarım Politikası", Türkiye Ekonomisinin 50 yılı Semineri, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, İstanbul 1973, s. 598
- 64 Bkz. Cumhuriyet, 9 Kasım 1973
- 65 Bkz. Türkiye Milli Geliri 1962-1977, DİE Ankara 1978 Ocak, s. 7 (yüzdeler tarafımızdan hesaplanmıştır.)
- 66 Bkz. BBYP., s.11 ve 135-140, İBLP., s.90-95
- 67 Bkz. Türkiye İstatistik Yıllığı 1973, s. 355, bkz. Görgün, S., "Türkiye'nin dış borçları 1923-1970", Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Semineri, İbid., s.371, bkz. İktisadi Rapor 1974, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Odaları Borsaları Birliği s.521
- 68 A.k., s. 48
- 69 Bkz. Kalkınma Plânı, ÜBYP (1973-1977) s.115 ve 1974 Yılı Programı, s. 48,49
- 70 Bkz. ÜBYP., s.56
- 71 Bkz. Tuncer, B., İbid., s.53
- 72 Bkz. İBYP., s.95
- 73 Bkz. ÜBYP.,s.63
- 74 Bkz. Türkiye İstatistik Yıllığı 1977,s.333
- 75 Bkz. Tunca, Z., "Türkiye'nin Ödemeler Bilançosu (1950-1972)", Cumhuriyetin 50 nci Yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları Semineri, Ankara 28-31 Ocak 1974 s.687
- 76 Bkz. OECD Economic Surveys, U. N., Yearbook Of International Statistics, akt. ÜBYP., s.116, tablo 35
- 77 Bkz. Serin, N., "Türkiye'nin Dış Ticareti", Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Semineri, İbid., s.390 tablo 3
- 78 Bkz. Keskin, H., Die Türkei, Berlin 1978, s.252-253 ve 299-300
- 79 Serin'in yaptığı araştırmaya göre 1950-1967 yılları arasında Türkiye'nin sağladığı dış yardım 1026,4 Milyon TL sı, aynı dönemde uğranan dış ticaret kaybı 1908,4 Milyon TL sadır. (Bkz. A.k., s. 391)
- 80 Bkz. 1974 Yılı Programı, s.51, tablo 18 ve s.52, tablo 19
- 81 Bkz. Alpar, C., "Türkiye AET Üyeliği ve Katma Protokol Karşısında Dış Ticaret Politikamızın değişen koruyucu Niteliği ve Sanayileşme Sorunu", Cumhuriyetin 50 inci Yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları Semineri, Ankara 1975, s.818, tablo 9
- 82 Bkz. İBYP. S.630
- 83 Bkz. Zeytinoğlu, E., "Türkiye'de Yabancı Sermaye", Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı... İbid, s.405 (Ticaret bakanlığınca yapılan ve kamuoyuna açıklanmayan bir araştırmaya göre 6224 sayılı kanunla Türkiye'de yatırım yapan 104 yabancı firma yaptıkları 1,6 Milyar TL kâr sağlamışlardır. Bkz. Cumhuriyet, 4 Temmuz 1975)
- 84 Bkz. ÜBYP., s.59, tablo 48
- 85 Bkz. Köymen, A., Ortak Pazar Gerçeği ve Türkiye'nin Sanayileşme Sorunu, İstanbul 1974, s.50
- 86 Daldal, O., Taşıt Sanayii, Cumhuriyet, 15 Nisan 1975
- 87 Bkz. Çelebi, İ., "CHP İktidarında Ekonomik İktidarın Nasıl Gerçekleşmesi Gerektiği? Karşılaşacağı Problemler Nelerdir?", Demokratik Düşünce Formu, Ankara 1974, s.155 ve Engin,N., Türkiye'de Buzdolabı Endüstrisi ve ihrac olanakları, İGEME Dergisi, s.31, aktaran, Köymen,A., İbid., s.52

- 88 Bkz. Ecevit, B., Cumhuriyet, 14 Eylül 1975
89 Türkiye İmalat Sanayiinde Sermaye ve İşgücü, Ebiri, K., Bozkurt Z., Çulfaz, A., DPT Sosyal Plânlama Dairesi Araştırma Şubesi, Aralık 1977, s.191
90 Bkz. Görgün, S., "Türkiye'nin Dış Borçları 1923-1970", Türkiye Ekonomisinin 50 Yılı Semineri... İbid., s.350
91 Bkz. BBYP., s.10
92 A.k., s.117
93 İBYP. s.145
94 Bkz. İBYP., s.157
95 Bkz. ÜBYP., s.81
96 Bkz. A.k.s.85,87, 686
97 Bkz. BBYP., s.13-16
98 Bkz. İBYP., s.641
99 Bkz. Borotav, K., Gelir Dağılımı, İstanbul 1969, s. 200
100 Yıldırı, N., "Türkiye'de Bölgeler Arası Dengesizlik", Emek, Sayı4 Ankara, Eylül 1970, S.49
101 Bkz. Ögür, Ö., Türkiyede Kapitalizmin Gelişmesi, İstanbul 1972, s.128
102 Bkz. Wieseman, J., "Az gelişmiş Ülkelerde Vergi Politikası ve Ekonomik Kalkınma", Türk Vergi Sisteminin Ekonomik Gelişme Üzerindeki etkileri, yay. Ekonomik ve Sosyal Etüdler Heyeti, İstanbul 1970, s.41
103 Özverim, F., Das Steuersystem in der Türkei, Wien, Januar 1973 (Diplomarbeit), s.73
104 Bkz. BBYP., s.118
105 Bkz. CHP Gençlik Kolları VII. Olağan Kurultayı, s.32
106 Bkz. Kurdaş, K., "Türk Vergi Sistemi ve Ekonomik Kalkınma", Türk Vergi... İbid., s.51
107 Bkz. DPT, "Genel Tarım Politikası ve Sorunları", Ankara 1972, Tablo 1
108 Türkiye İstatistik Yıllığı 1968, s.306 ve 1973, s.349 (bizce derlenmiş ve yüzdeleriyle hesaplanmıştır.)
109 Bkz. ÜBYP., s.111
110 Bkz. ÜBKP., s.936
111 ÜBYP., s.123
112 A.k.
113 A.k., s.127
114 A.k., s.128
115 A.k., s.154
116 Bkz. a.k., s.m20
117 Bkz. a.k., s.159-166
118 A.k., s.119-120
119 Bkz. a.k., s.159
120 Bkz. 1974 Yılı Programı, s.34, ÜBYP., s.164, tablo 101, 1968 Yılı Programı, s.4
121 ÜBYP, s.120
122 A.k.
123 Bkz. İktisadî Rapor 1978, Türkiye Ticaret Odaları... İbid, s.30 ve 1974 yılı Programları, s.83, 1975 Yılı Programı, s.102, 1978 Yılı Programı, s.11
124 Bkz. İktisadî Rapor 1978, ibid., s.27-28
125 Bkz. ÜBYP., s.170, tablo 104, 1974 Yılı Programı, tablo 52, 1975 Yılı Programı, tablo 66, 1976 Yılı Programı, tablo 74, 1977 Yılı

- DPT., Mayıs 1976, s.2
- 160 Bkz. Yüksel, S., Ortak Pazar Geçiş Dönemi ve Türk Sanayii, İstanbul 1970, s.22
- 161 Bkz. Assoziation EWG-Türkei, Zusatzprotokoll, Finanzprotokoll, EGKS-Abkommen, Schlussakte, Hrsg. Der Assoziationsrat, Brüssel 1970, s.31-34
- 162 Bkz. Keskin, H., İbid., s. 203-210
- 163 DET Avrupa Ekonomik Topluluğu Özel İhtisas Komisyonu Raporu, İbid s.2
- 164 A.k., s.7
- 165 Bkz. a.k.
- 166 Bkz. Kazgan, G., Ortak Pazar... İbid., s. 89
- 167 Bkz. Le Monde, Aralık 1970, Sauerbier, K., İbid., s.28, bu konuda Bkz. ~~Susuzluç, B.~~, Avrupa Yatırım Bankası ve Türkiye İlişkileri, İzmir 1971, s.36-44
- 168 Bkz. 1978 Yılı Programı, s.246
- 169 Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası'nın sermayesine katkıda bulunduğu 18 sanayi sektöründe yer alan 275 kuruluşta yapılan araştırmaya göre 1974 yılında bu şirketler 10 Milyarlık üretimi karşın, 2,9 Milyar TL lik kar sağlamışlardır. Böylece ortalama kar % 30 u bulmaktadır. Bu 18 sanayi kesiminde karlılığın öz sermayeye oranı kimya kesiminde yüzde 32, Elektrik makineleri kesiminde yüzde 40, gıda sanayiinde yüzde 35,3, selüloz kağıt sektöründe yüzde 64 tür (taşıt araçları bu araştırma kapsamına girmemiştir.) (Bkz. Milliyet, 14 Ocak 1978, s.11
- 170 Hürriyet, 17 Aralık 1977, s.1
- 171 Bkz. Milliyet, 28 Aralık 1977, s.11
- 172 Bkz. Milliyet, 11 Mart 1978, s.11
- 173 Milliyet, ... Ocak 1978, s.11 (kesilmiş gazete küpürüne tarih yazılmamış olmakla, gazetenin 23-25 Ocak tarihli olması gerekmektedir.)
- 174 A.k.
- 175 Bkz. Hazine Göstergeleri, Gürkan, U., Cumhuriyet, 9 Aralık 1977
- 176 Bkz. Doğan, Y., Döviz Darboğazındaki Türkiye, Cumhuriyet, 30 Ocak 1978
- 177 Bkz. Türkiye İstatistik Yıllığı 1977, s.313, Milliyet 2 Mart 1978
- 178 ÜSYP, s. 121-122
- 179 A.k.
- 180 Bkz. ÜBYP, s.663, tablo 519 ve İktisadî Rapor 1978 Türkiye Ticaret ... İbid., s. 52 tablo 28
- 181 Bkz. Türkiye Milli Geliri 1962-1977 ... İbid.
- 182 ÜBYP., s.122
- 183 A.k.
- 184 A.k., s.913
- 185 A.k., s.709
- 186 Bkz. Doğan, Y., İşçi Memur ve yeni vergi Tasarısı, Cumhuriyet, 21 Mayıs 1978, s.4
- 187 Bkz. Baran, A.P., Politische Ökonomie des wirtschaftlichen Wachstums, Neuwied und Berlin 1966, s.370, s.83
- 188 Bkz. ÜBYP, s.17-19
- 189 Bkz. Milliyet, 26 Ocak 1978, ayrıca, İpekçi, A., Her Hafta Bir Sohbet, "Vergi Kaçakçılığı ve Yeni Önlemler", milliyet, 24 Nisan 1978, s.11
- 190 Bkz. Milliyet, 29 Aralık 1977, s.11 ve 13 Ocak 1978, s.11
- 191 Kamd İktisadi Kuruluşların 1977 yılında toplam olarak 10,9 Milyar TL. zarar yapacakları hesaplanmıştır. (Bkz. Milliyet, 15 Aralık 1977, s.11